

Motius pels quals els immigrants aprenen una segona llengua: el català

DOI: 10.2436/20.3007.01.80

Laia Buisan^a

Montserrat Tesouro^b

^a Professora

^b Facultat d'Educació i Psicologia. Departament de Pedagogia. Universitat de Girona.
montse.tesouro@udg.edu

Resum

Aquesta recerca pretén estudiar quins són els motius que porten les persones immigrants a aprendre català. S'ha dissenyat i s'ha passat un qüestionari a vuitanta-tres alumnes de dos centres de formació de Girona: el 25,3% són homes i el 74,7% són dones. Respecte a la nacionalitat, un 50,6% són de l'Amèrica Llatina, un 31,3% són d'Àfrica, un 16,9% són d'Europa i un 1,2% són d'Àsia. Cal destacar que, a l'hora de contestar el qüestionari, els alumnes podien triar més d'una opció i els resultats apunten que un 84,3% l'estudiaven per motius socials, el 55,4% varen dir que l'estudiaven per motius professionals i un 15,7%, que l'estudiaven per motius d'oci.

Paraules clau: Aprenentatge de la segona llengua, immigració, motivació, actituds, context social, nivell d'estudis i català.

Introducció

Hem detectat la necessitat de fer un estudi en profunditat sobre els motius que porten els immigrants a aprendre català, a causa de l'augment de persones immigrants arribades a Girona en els darrers deu anys, ja que caldria que hi haguessin respostes, ajudes culturals i estudis sobre aquesta qüestió per tal d'afrontar la immigració amb bones eines i respostes adequades.

La durada d'aquesta recerca ha estat d'un any acadèmic (2009-2010) i se centra en dos centres de formació lingüística de Girona: el Centre per a la Normalització Lingüística i l'Escola d'Adults.

Durant l'última dècada, el sistema educatiu de Catalunya ha sofert una transformació profunda respecte a les característiques del seu alumnat. Així, l'heterogeneïtat lingüística i ètnica ha crescut espectacularment, cosa que ha significat que el nostre sistema educatiu, en un període relativament curt, hagi hagut d'afrontar qüestions fins ara desconegudes. Per exemple, en aquests moments a Catalunya, a més del català i del castellà, s'hi parlen cap a dues-centes llengües i, per tant, no és gens estrany de trobar escoles on hi ha presents entre deu i quinze llengües o aules on hi ha alumnat amb quatre, cinc o més llengües diferents.

Les dades de l'Institut Nacional d'Estadística de l'Estat espanyol afirmen que el 2009 la població estrangera era un 12,21% del conjunt de la població.

L'1 de gener de 2010, la població estrangera censada a Catalunya estava formada per 1.193.283 persones sobre una població total de 7.475.420 habitants (gener del 2009), és a dir, un 15,96% del conjunt de la població. Pràcticament tot el planeta està representat en aquesta població, si bé la magribina és la més important (21%), seguida de la de l'Equador (11,1%) i la de Colòmbia (5,2%), segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (2009-2010).

Cal dir que en el present treball ens interessen les variables psicosocials (aquelles que uneixen l'individu amb la societat) i s'hi inclouen la identitat social, la motivació enfront de l'aprenentatge de la segona llengua i les actituds respecte a la segona llengua i el seu grup de parlants.

Marc teòric

Cal destacar que la motivació, juntament amb la resta de factors afectius, té una incidència important en el processament de la informació de la L2 (segona llengua), tant en contextos acadèmics com naturals d'aprenentatge, tenint en compte les diferències individuals en el grau d'adquisició de la llengua.

En l'evolució de la immigració a Catalunya s'exposen dos conceptes clau: motivació i actituds. I finalment, fem al·lusió als processos d'adquisició de la L2, als models teòrics que s'estableixen entre els factors psicosocials i la seva influència en el desenvolupament de la competència bilingüe, així com la motivació a aprendre segones llengües.

Motivació

Durant els últims anys han sorgit aproximacions teòriques de caràcter neurolingüístic que descriuen les bases biològiques de la motivació cap a l'adquisició de segones llengües (Schuman, 1998, citat per Lorenzo, 2006, p. 14).

Tant la psicologia humanística com la teoria de les intel·ligències múltiples de Gardner reconeixen que aprendre inclou els aspectes físics, afectius i cognitius. El model cognitiu de Gardner proposa que els éssers humans necessiten desenvolupar no solament les seves capacitats cognitives, sinó també altres habilitats físiques, artístiques i espirituals. Efectivament, els aspectes físics, emocionals i cognitius dels alumnes no es poden aïllar, en la pràctica, els uns dels altres: el que passa en una d'aquestes àrees repercuteix inexorablement en les altres.

La pedagogia moderna tendeix a subratllar cada vegada més la importància dels aspectes afectius de l'aprenentatge, ja que quan aquests es prenen en consideració, s'aprèn més i millor. Incloure els aspectes afectius ens pot portar a un aprenentatge d'idiomes més efectiu.

La base de la teoria de l'avaluació assenyala que, com que el procés d'adquisició d'una L2 és llarg en el temps, les variacions en el grau de competència dels aprenents es deuen fonamentalment a factors relacionats amb l'afecte i la voluntat, i entre aquests, la motivació (Arnold, 1999, citat per Lorenzo, 2006, p. 15).

La motivació «és el vehicle pel qual es transmetran les actituds» (Spolsky, 1989, p. 149 i Oller, 1981, p. 227, citat per Luján, 1999, p. 272); així com també «some kind of internal drive that encourages somebody to pursue a course of action» (Harner, 1989,

p. 3, citat per Luján, 1999, p. 272), o «l'esforç consentit per un individu per assolir un fi» (Hamers, 1981, citat per Espí i Azurmendi, 1996, p. 65).

D'altra banda, Dörney i Schmidt (2001) lamenten que els centres educatius oblidin incloure la motivació i els aspectes emocionals en el currículum. Insisteixen que els professors han de formar-se en l'àrea de l'afectivitat, ja que això els donarà molt bons resultats a llarg termini, aconseguiran que l'ambient de l'aula sigui més agradable i que l'aprenentatge sigui més afectiu.

Actituds

No ens oblidem que les actituds, igual que la motivació, tenen una influència directa en el procés d'ensenyament/aprenentatge. El fet que un alumne tingui una actitud positiva o negativa envers la llengua que estudia o envers els parlants nadius facilitarà o dificultarà l'adquisició d'aquesta llengua. Diem que està relacionada amb la motivació perquè en una situació d'aprenentatge d'una segona llengua rodejaran a l'alumne una sèrie de persones en què les seves actituds exerciran una influència directa sobre la seva motivació.

Investigacions considerables han demostrat que les actituds i la motivació per aprendre una altra llengua estan relacionades tant entre si com amb l'èxit en l'aprenentatge d'una segona llengua. Estudis que han utilitzat «mesures basades en la bateria de preguntes actitud/motivació (Gardner, 1985, citat de Bernaus *et al.*, 2004) generalment han identificat quatre classes de variables: integració, actitud cap a la situació d'aprenentatge, motivació i ansietat lingüística».

Per tant, per Luján (1999, p. 272) l'actitud «és el factor que determina la motivació, el qual té un efecte directe sobre el procés d'ensenyament/aprenentatge».

Per Espí i Azurmendi (1996, p. 65) l'actitud «és un constructe teòric destinat a definir la relació entre el subjecte i un objecte que pot ser físic o social. Ens informa de la predisposició que el subjecte adopta davant d'aquest».

Segons Allport (1985), citat per Tuts (2007, p. 39) el terme *actitud* va ser utilitzat per primera vegada per Spencer l'any 1892, si bé ell va ser el primer que el va definir com a *característica i indispensable*. «Si las actitudes, entendidas como una disposición a actuar favorablemente o no ante una clase de objeto (Kolde, 1981, citat per Lüdi i Py 1986, p. 97), se apoyan en prejuicios o estereotipos, podemos concluir que éstas son, también, susceptibles de cambiar.» Oskamp (1991), citat per Tuts (2007, p. 39), sosté que aquest concepte és fonamental per explicar el comportament humà que transcendeix els àmbits de la psicologia i de la sociologia, i que podem aplicar al terreny de l'ensenyament de segones llengües, seguint la definició d'*actituds lingüístiques* que proposen Richards, Platt i Platt (1997, p. 6), citada per Tuts (2007):

[...] Actitudes que los hablantes de diferentes lenguas o de variedades lingüísticas diferentes tienen respecto a las lenguas ajenas o a su propia lengua. La expresión de sentimientos positivos o negativos respecto a una lengua puede reflejar impresiones sobre la dificultad o la simplicidad lingüística, la facilidad o la dificultad del aprendizaje, el grado de importancia, elegancia, estatus social, etc. Las actitudes respecto a una lengua también pueden reflejar lo que las personas piensan de los hablantes de esa lengua.

El contacte amb un entorn lingüístic aliè, les relacions amb els parlants de la llengua en qüestió i amb els seus entorns culturals poden generar diferents tipus de creences, actituds i motivacions envers la llengua, que en justificaran l'aprenentatge.

La importància de la motivació, les actituds i el context en l'adquisició de la L2

En l'adquisició d'una segona llengua, L2, hi intervenen una sèrie de variables de tipus molt diversos: pedagògiques, relacionades amb el subjecte (individuals i psicosocials), sociodemogràfiques, sociopolítiques i lingüístiques.

L'adquisició de segones llengües (ASL) no es pot entendre al marge de la realitat social ni contextual. Tota adquisició es produeix en un context. Aquesta és la base que justifica i exigeix tant l'aportació de la sociolingüística com el tractament correcte de la dimensió social en l'àmbit de l'ASL. Aquesta dimensió és tan important que, més que un conjunt d'elements que han de tenir-se en compte per a l'ensenyament, la sociolingüística hi aporta un enfocament i un suport teòric, metodològic i didàctic d'una manera d'entendre el món de les segones llengües (Moreno Fernández, 2007, p. 67-68).

Altres autors, com Espí i Azurmendi (1996), Huguet i Janés (2005), descriuen la motivació instrumental com aquells casos en què l'aprenentatge de la segona llengua es veu com una manera de guanyar reconeixement social o avantatges econòmics; dit d'una altra manera, els subjectes aprenen una L2 amb propòsits utilitaris i pràctics. Per aquests autors, els que tenen una motivació integrativa són aquells que desitgen conèixer diferents aspectes d'una altra comunitat lingüística, identificar-s'hi o arribar a ser-ne membre.

Les actituds determinen la motivació perquè una actitud oberta, de voler entendre la cultura del propi país i de comunicar-se amb els seus membres és la que en gran manera acompanya un nivell alt de segones llengües.

Quan la segona llengua és una llengua minoritària que viu en una situació de llengües en contacte com, per exemple, el català i castellà, ens trobem que apareixen l'orientació instrumental i la voluntat d'establir amistats, no el motiu de viatjar.

És curiós que en els estudis que s'han fet, globalment, podem dir que hi ha actituds favorables cap a una i altra llengua per part del col·lectiu africà, de l'Europa de l'Est i dels llatinoamericans, però els llatinoamericans mostren una actitud més favorable envers el castellà i els africans i els de l'Europa de l'Est, envers el català.

En definitiva, «les actituds envers la llengua són les causants de la motivació, ja que la motivació causa l'autoconfiança i l'aprenentatge d'estratègies i la motivació, l'aptitud i l'ús d'estratègies causen l'aprenentatge» (Gardner *et al.*, 1997, p. 353, citat per Lorenzo, 2006, p. 31).

Objectius

Ens hem proposat els objectius següents:

- Detectar els motius que han impulsat els alumnes immigrants de dos centres de Girona a aprendre català.
- Veure si les variables edat i nivell formatiu influeixen en els motius que tenen per aprendre català.

Metodologia

Els dos centres objecte d'estudi són, d'una banda, el CPNL, que és un ens creat a partir de la voluntat comuna de la Generalitat i de nombrosos ajuntaments, consells comarcals i diputacions amb l'objectiu de facilitar el coneixement, l'ús i la divulgació de la llengua pròpia de Catalunya en tots els àmbits; és a dir, es caracteritza per l'ensenyament del català.

Amb aquesta finalitat, disposa d'un equip humà especialitzat i de mitjans tècnics per atendre les necessitats de formació, d'assessorament o de gestió lingüística.

De l'altra, l'Escola d'Adults és un centre públic del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya que té la col·laboració de l'Ajuntament de Girona. El Centre disposa d'una oferta global, permet l'accés de la persona adulta i es caracteritza per l'alfabetització del català.

La metodologia que s'adequa als nostres objectius plantejats és tant la qualitativa com la quantitativa, ja que hem utilitzat un qüestionari i hem analitzat algunes dades amb el programa estadístic SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) i d'altres amb tècniques més qualitatives.

Descripció de la mostra

La mostra són dos centres de formació de Girona. Són dues classes de bàsic 1, que és el nivell més elemental de català, que s'adreça a persones amb desconeixement de la llengua catalana i que tenen com a finalitat adquirir competències i habilitats bàsiques de la llengua catalana.

Consegüentment, la mostra convidada fou de noranta-un alumnes d'aquests dos centres de formació lingüística, però va haver-hi vuit alumnes que no van assistir a classe el dia que es va passar el qüestionari; per tant, la mostra productora de dades està composta de vuitanta-tres alumnes, cinquanta-dos dels quals corresponen a l'Escola d'Adults i trenta-un, al CPNL. Pel que fa al gènere, el 25,3% són homes i el 74,7% són dones.

Respecte a la nacionalitat, ens trobem que un 50,6% són de l'Amèrica Llatina, un 16,9% són d'Europa, un 31,3% són d'Àfrica i un 1,2% són d'Àsia.

Pel que fa a l'edat, a la mostra hi ha gent entre 16 i 67 anys i la mitjana d'edat és de 31,43 anys. Si ens fixem en les franges d'edat, observem que el 71,08% tenen entre 15 i 35 anys, seguits dels que en tenen entre 36 fins als 55, que representen el 26,5%.

Quant al nivell d'estudis, el 22% tenen estudis primaris i el 78% tenen estudis secundaris i universitaris; per tant, veiem que la majoria tenen estudis superiors als primaris.

La mitjana d'anys que fa que viuen a Girona és d'uns dos anys. Així trobem que el 68% fa més d'un any que hi viuen i el 32%, menys d'un any.

Descripció de l'instrument

En el disseny de l'instrument ens va ser d'utilitat el qüestionari elaborat per María Luisa García Bermejo i María Guadalupe Villarreal Guevara (1997), ja que ens va permetre d'adaptar algunes de les preguntes més idònies al nostre qüestionari. Realment, com que era l'únic qüestionari que havíem trobat sobre la motivació per

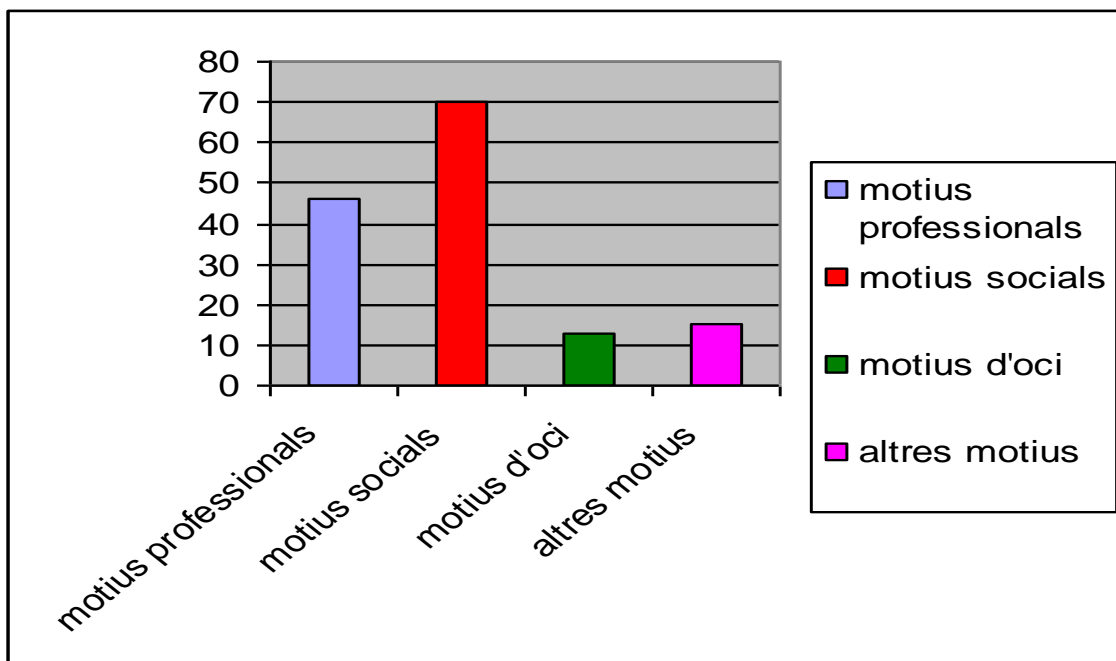
aprendre una L2, vam voler veure quines preguntes formulaven i de quina manera ho feien.

Consegüentment, per veure els motius que porten els alumnes immigrants de Girona a aprendre català, hem fet un qüestionari personal a cadascun dels alumnes dels dos centres de Girona. L'hem passat durant el mes de febrer del 2009 i hem tingut en compte que els alumnes desconeixen l'idioma; per tant, les preguntes formulades eren senzilles, amb un vocabulari entenedor. Aquestes fan referència a dades generals: dir de quin sexe són, edat, nacionalitat, anys o mesos que fa que viuen a Girona, idioma en què estan alfabetitzats, nivell d'estudis que han cursat, motius pels quals s'han apuntat a classe de català i si continuaran el nivell següent de català.

Resultats

Si ens fixem en l'objectiu de la investigació (detectar els motius que han impulsat l'alumnat de tots dos centres de Girona a aprendre català), en vam establir o dissenyar bàsicament tres: professionals, socials i d'oci. També vam afegir-hi «altres motius» per si hi havia persones que, a part d'aquests tres motius, en tinguessin uns altres de diferents (com, per exemple, perquè els agrada aprendre la llengua del país on viuen). S'ha d'assenyalar que en el qüestionari els alumnes podien triar més d'una opció i els resultats apunten que un 84,3% l'estudiaven per motius socials, el 55,4% dels alumnes varen dir que l'estudiaven per motius professionals i un 15,7%, que l'estudiaven per motius d'oci.

Respecte als motius socials, si ens fixem en la franja d'edat on hi ha més alumnes trobem que és la que va dels 26 als 35 anys (vint-i-sis persones), seguida de la de 15 fins als 25 anys (vint-i-dues persones). Si comparem aquesta taula amb la de motius professionals, podem dir que hi ha més alumnes que l'estudien per motius socials en franges d'edat més joves i a la franja d'edat de 36 a 45 anys és on trobem que quinze alumnes diuen que l'aprenen per motius socials enfront dels vuit que diuen que l'aprenen per motius professionals.

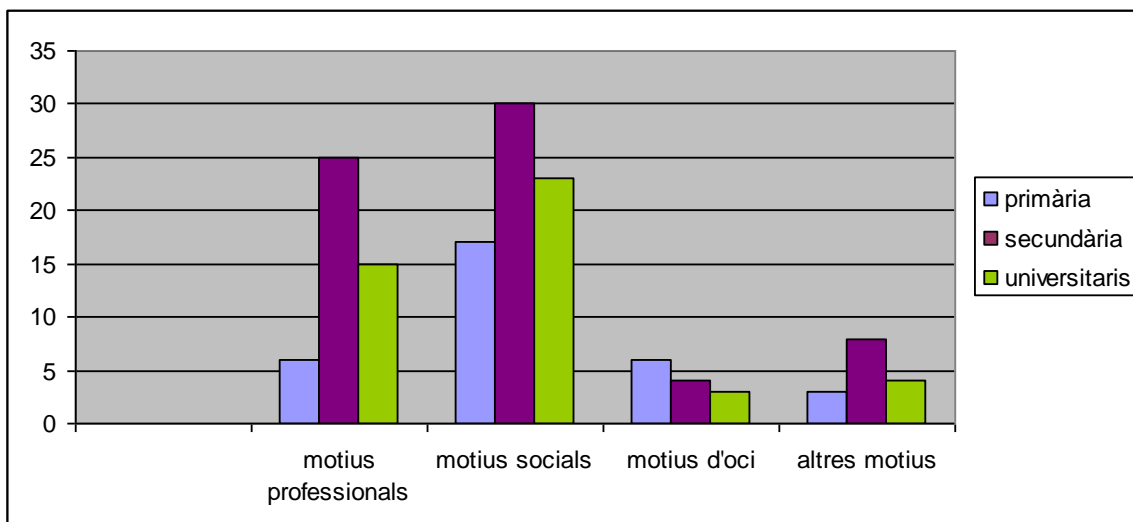
GRÀFIC 1. Motius que porten els alumnes immigrants de Girona a aprendre català.

Si seguim revisant els diferents motius que els porten a aprendre català en funció de l'edat, observem que la franja d'edat on es concentren més alumnes que l'aprenen per motius professionals és la que va dels 26 als 35 anys, amb disset alumnes, seguida de la franja d'edat que va dels 15 als 25 anys, amb quinze alumnes. Això es deu al fet que els alumnes d'entre 15 a 35 anys necessiten aprendre el català per motius de feina perquè són joves i han d'inserir-se al mercat laboral; mentre que el nombre d'alumnes que diuen que el necessiten per motius de feina disminueix considerablement quan ens trobem entre les franges d'edat que van dels 36 als 55 anys, i això pot ser perquè en aquestes dues franges la gent ja té feina. Així, en la franja d'edat que va dels 66 fins als 75 anys, observem que no hi ha cap persona que el necessiti per motius professionals.

En el cas dels motius d'oci veiem que passa el contrari si ho comparem amb els motius professionals i els socials. Hi ha menys alumnes que diuen que l'aprenen per motius d'oci en la franja d'edat que va dels 26 als 35 anys (quatre alumnes); set alumnes que l'aprenen en la franja d'edat que va des dels 15 fins als 25 anys i un alumne que l'aprèn en la franja d'edat que va des dels 36 fins als 45 anys.

El mateix ocorre amb altres motius (aquests altres motius als quals ens referim són: perquè m'agrada aprendre la llengua del país on visc, perquè he d'omplir el temps fent activitats o formant-me, per entretenir-me, etc.). Observem que hi ha molts més alumnes que diuen que no tenen altres motius per aprendre català en la franja d'edat dels 15 als 45 anys, mentre que els que diuen que sí que l'aprenen per altres motius només són set tan en la franja d'edat que va des dels 15 als 25 i dels 26 als 35 anys. I una sola persona en la franja dels 36 als 45 anys.

Si ens fixem en el nivell d'estudis que tenen els alumnes dels diferents centres i ho relacionem amb quins motius els han portat a aprendre català, trobem que la gent que estudia català per motius professionals i socials té estudis secundaris (cinquanta-cinc alumnes), seguida dels que tenen estudis universitaris (trenta-vuit alumnes).

GRÀFIC 2. Nivell d'estudis dels alumnes dels diferents centres i la seva relació amb els motius que els han portat a aprendre català.

Per tant, veiem que hi ha més gent amb estudis secundaris i universitaris que no pas primaris que l'estudia per motius professionals o socials, així com hi ha més gent que diu que l'estudia per altres motius. No passa el mateix quan els alumnes diuen que l'estudien per motius d'oci, entre els quals s'observa que hi ha més persones amb estudis primaris, seguides de les que tenen estudis secundaris i universitaris.

Pel que fa a la continuïtat d'aprendre català és molt alta, amb un 90,4% que diuen que sí que tenen pensat continuar estudiant-lo, enfront d'un 9,6% que diuen que no.

Aquest percentatge tan alt indica que han quedat satisfets o molt satisfets de les classes rebudes, no només de la formació sinó del tracte amb els professors i els companys, i és per això que desitgen continuar aprenent català en els cursos següents.

No obstant això, cal destacar que de les vuit persones que no volen continuar totes són dones africanes d'un mateix centre i el motiu que apunten és el tema del desplaçament amb transport públic per la llunyania de la seu de l'Escola d'Adults.

Conclusions

En vista dels resultats, podem dir que aquest estudi ens ha permès saber quins han estat els motius pels quals els alumnes d'aquests centres de Girona aprenen català (primer objectiu). Aquests motius són, tal com ja hem apuntat, en primer lloc, socials (l'aprenen per poder-se comunicar i entendre's amb la gent) i professionals (el necessiten per a la feina). Per tant, podem destacar que els motius socials seguits dels professionals són els dos motius principals pels quals els alumnes estudien català.

Si ens centrem en el segon objectiu (veure si les variables edat i nivell formatiu influeixen en els motius que tenen per aprendre català), en la franja d'edat que va des dels 26 fins als 35 anys és on hi ha més alumnes que l'aprenen per motius professionals i socials. Això pot ser degut al fet que en aquesta franja la gent el necessita perquè a la feina li demanen i per poder-se entendre amb les persones nadiues. I quan relacionem les variables estudis-motius, tenim que els qui tenen estudis superiors l'estudien per motius principalment professionals.

Finalment, cal comentar, pel que fa a la continuïtat a aprendre la llengua catalana, que en un dels centres tothom diu que continuarà estudiant-lo, mentre que en l'altre, la gent que no continuarà són dones de nacionalitat africana, i el motiu, tal com ja hem apuntat, és degut al desplaçament que han de fer per arribar-hi.

Bibliografia i altres fonts

Bernaus, M., Masgoret, A. M., Gardner, R. C. i Reyes E. (2004). Motivation and Attitudes towards Learning Language in Multicultural Classrooms. *International Journal of Multilingualism*, 1(2), 75-88.

Bernaus, M., Moore, E. i Cordeiro, A. (2007). Affective Factors Influencing Plurilingual Students' Acquisition of Catalan in a Catalan-Spanish Bilingual Context. *The Modern Language Journal*, 91(2), 235-246.

Centre de Formació d'Adults (CFA Girona). Recuperat de <http://www.xtec.es/cfagirona>.

Consorti per a la Normalització Lingüística (CPNL). Recuperat de <http://cpnl.cat/quees.html>.

Csizér, K. i Dörnyei, Z. (2005). Language Learners Motivational Profiles and their Motivated Learning Behavior. *Language Learning*, 55(4), 613-659.

Dörnyei, Z. (2003). Attitudes, Orientations, and Motivations in Language Learning: Advances in Theory, Research, and Applications. *Language Learning*, 53, suppl. 1, 269-278.

Dörnyei, Z. i Schmidt, R. (ed.) (2001). *Motivation and Second Language Acquisition*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Espí, M. J. i Azurmendi, M. J. (1996). Motivación, actitudes y aprendizaje del español como lengua extranjera. *Revista Española de Lingüística Aplicada*, 11, 63-76.

García, M. L. i Villarreal, M. G. (1997). Attitudes and Motivation in SLA among Hispanics in New York City. *Didáctica*, 9, 95-118.

Gore, S. (2002). The Catalan Language and Immigrants from Outside the European Union. *International Journal of Iberian Studies*, 15(2), 91-102.

Huguet, Á. i Janés, J. (2005). Niños inmigrantes en sociedades bilingües. Las actitudes ante las lenguas por parte de los escolares recién llegados a Cataluña. *Cultura y Educación*, 17(4), 309-321.

Lorenzo, F. (2006). *Motivación y segundas lenguas*. Madrid: Arco Libros.

Luján, C. (1999). La motivación: Un factor relevante en el proceso de enseñanza/aprendizaje de lenguas extranjeras. *Boletín Millares Carlo*, 18, 269-278.

Marcos-Llinàs Llinàs, M. (2006). *Affective Variables in Language Learning*. Tesis doctoral no publicada. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears.

Masgoret, A. M. i Gardner, R. C. (2003). Attitudes, Motivation, and Second Language Learning: a Meta-Analysis of Studies Conducted by Gardner and Associates. *Language Learning*, 53, 167-210.

Miralles, J. i Iturraspe, A. (2004). Opinions i actituds envers el català dels estrangers d'origen europeu residents al Pla de Mallorca. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 18, 143-156.

Mohideen Obeidat, M. (2005). *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*, 22, 1-17.

Moreno Fernández, F. (2007). Adquisición de segundas lenguas y sociolingüística. Dins *La enseñanza-aprendizaje del español como segunda lengua (L2) en contextos educativos multilingües*. Madrid: MEC, 343, 55-70.

Puig i Aute, B. (2000). Llengua i nova immigració: una experiència de dinamització lingüística. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 14-15, 133-150.

Tuts, M. (2007). Las lenguas como elementos de cohesión social. Del multilingüismo al desarrollo de habilidades para la comunicación intercultural. Dins *La enseñanza-aprendizaje del español como segunda lengua (L2) en contextos educativos multilingües*. Madrid: MEC, 343, 35-45.